

Pavadinimas: Abstrakcinės ir specifinės leksikos, susijusios su literatūros ir kultūros probleminėmis temomis, plėtojimas.

Dalykas: Lenkų tautinės mažumos gimtoji kalba ir literatūra

Klasė: III gimnazijos

Pasiekimų sritis: žr. pasiekimų raida:

Kalbėjimas, klausymas ir sąveika

Klausydamas įvairių tekstų [...] bendrine sakytine kalba, [...] kelia hipotezes, analizuoja argumentų tinkamumą. [...] (A1.1.3).

Samprotauja apie tekste keliamų problemų, sprendimo būdų ir išvadų pagrįstumą. Vertina teksto turinį, faktų ir (ar) nuomonės daroma įtaką. Paaiškina, kaip kalbinės raiškos priemonės veikia kito žmogaus ir visuomenės nuomones, jų vertybines nuostatas (A1.2.3).

Skaitymas ir teksto supratimas

[...] Kitiškai vertina tekstą, argumentuotai išsako savo nuomonę apie nagrinėjamą tekstą, remdamasis savo išmanymu, tekstu, specifinėmis žiniomis ir viešai prieinama informacija. [...] (B2.4.3).

Pasirinktuose šaltiniuose randa, atrenka ir vertina informaciją, reikalingą konkrečiai problemai spręsti. Palygina, sistemina ir apibendrina informaciją iš kelių skirtingų šaltinių (B3.1.3).

Rašymas ir teksto kūrimas

Siekdamas vienareikšmiškumo, preciziškumo, vaizdingumo ir teksto estetikos iš esmės tinkamai ir tikslingai vartoja abstrakčią ir specifinę leksiką, gramatines konstrukcijas, [...] (C1.3.3).

[...] Naudojasi įvairiais šaltiniais plėtodamas temą ir argumentuodamas teiginius. Redaguodamas tekstus taiko sukauptas kalbos žinias, daugeliu atvejų naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais. [...] (C3.1.3).

Kalbos pažinimas

Plėtoja žodyną vartodamas abstrakcinę ir specifinę leksiką, susijusią su literatūros ir kultūros probleminėmis temomis. [...] (D2.2.3).

Taiko kalbos žinių kaupimo iš įvairių šaltinių, jų sisteminimo ir vartojimo strategijas. [...] (D4.1.3).

Tikslingai naudojasi įvairiais spausdintiniais ir skaitmeniniais kalbos žodynais, kitais šaltiniais ir mokymosi priemonėmis (D4.2.3).

Literatūros ir kultūros pažinimas

Skiria ir apibūdina literatūros rūšis ir joms būdingus žanrus, [...] (E2.2.3).

Mokymo(si) turinio tema:

Įvairių tekstų klausymas ir supratimas.

Įtvirtinami įgūdžiai aktyviai klausytis amžiaus tarpsnį atitinkančių grožinių ir negrožinių tekstų iš įvairių šaltinių [...] formuluoti teksto temą, tikslą, pagrindinę mintį, kelti hipotezes, analizuoti argumentų tinkamumą.

[...] Mokomasi samprotauti apie tekste keliamas problemas ir sprendimo būdus, interpretuoti ir apibendrinti. Mokomasi išskirti iš teksto prielaidas, tinkamai įvertinti argumentų ir išvadų pagrįstumą, skirti faktus, [...] Mokomasi atskleisti, kaip kalbinės raiškos priemonės veikia kito žmogaus, visuomenės nuomones ir jų vertybines nuostatas. [...]

Teksto analizė, interpretacija ir vertinimas.

Mokomasi [...] sieti, lyginti, grupuoti, kritiškai vertinti ir apibendrinti skirtingos raiškos informaciją iš kelių įvairių šaltinių. [...] Skaitant sudėtingesnius tekstus mokomasi įvardyti teksto temą, problemą, nurodyti esmines ir neesmines detales, [...] aptarti teksto vertę, [...] išreikšti savo nuomonę apie tekstą. [...]

Rišlaus teksto kūrimas ir redagavimas.

<p>[...] Redaguojant, taisant ir tobulinant tekstą mokomasi teksto taisyklingumo, aiškumo, rišlumo, tinkamai vartojamos leksinės ir gramatinės konstrukcijos. Mokomasi tinkamai vartoti kuriamame tekste abstrakcinę leksiką ir svetimžodžius. [...]</p> <p>Kalbinė komunikacija ir kalbos kultūra.</p> <p>[...] Plėtojama abstrakcinė ir specifinė leksika, susijusi su literatūros ir kultūros probleminėmis temomis. Gilinami įgūdžiai rūpintis kalbos taisyklingumu. [...]</p> <p>Grožinio teksto analizė, interpretacija, kontekstai ir vertinimas.</p> <p>[...] Nagrinėjant epikos, dramos, lyrikos kūrinį mokomasi tinkamai vartoti literatūrologijos sąvokas, pažintas pagrindinėje mokykloje. [...]</p>
<p>Ilgalaikio plano dalis (nurodoma kokios temos/-ų prieš tai buvo mokomasi) Kalbinė komunikacija ir kalbos kultūra</p>
<p>Valandų skaičius nurodytas ilgalaikiame plane: 2-4 val. (3 kl.)</p>
<p>Mokymosi uždaviniai (pamatuojami) ir vertinimo kriterijai: Dirbdami individualiai ir porose išsiaiškins, kaip atpažinti ir aptarti abstrakcinę, specifinę leksiką, susijusią su probleminėmis literatūros ir kultūros temomis. Aptars tekstų (klausomo ir skaitomo) turinį, darys išvadas ir pagrįs jas tekstu; išsakis savo požiūrį, dalyvaus įvairaus pobūdžio pokalbiuose. Redaguos trumpus argumentuotus teiginius, kuriuose tinkamai parinks abstrakcinę ir specifinę leksiką, atsižvelgs į kalbinį taisyklingumą.</p>
<p>Galimi mokymo(si) metodai, siūloma veikla: atliktų namų darbų užduočių aptarimas, įtraukioji tinklalaidė, sąvokų suvokimo gilinimas, savarankiškas darbas ir jo patikra, darbas poromis, klausomo ir skaitomo teksto analizė, rezultatų pristatymas ir diskusija, kalbiniai žaidimai, refleksija.</p>
<p>Turinys, pateikiamas tekstu su nuorodomis (Žr. Turinys. Lekcija 1-2. Rozwijanie słownictwa – rzeczowniki abstrakcyjne. Lekcija 3-4 . Rozwijanie słownictwa specjalistycznego – rodzaje literackie.</p>
<p>Užduotys, skirtos pasiekti mokymosi uždavinių: 2 užduočių komplektai (vertinimas taškais pagal instrukciją)</p>
<p>Užduotys, skirtos vertinimui ir įsivertinimui (vertinimo instrukciją rengti pagal 1 ir 2 priedą): klausimai įsivertinimui:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paaiškinu sąvokas „abstraktieji daiktavardžiai“ ir „konkretieji daiktavardžiai“, „specifinė leksika“, pateikiu pavyzdžių. • Nurodau tekste abstrakčiuosius ir konkrečiuosius daiktavardžius, aptariu jų darybą. • Nurodau tekste „specifinę leksiką“, aptariu funkcijas tekste. • Vartoju abstrakcinę ir specifinę leksiką, susijusią su probleminėmis literatūros ir kultūros temomis. • Redaguju trumpus argumentuotus teiginius, kuriuose yra abstrakcinės ir specifinės leksikos. Atsižvelgiu į kalbinį taisyklingumą.
<p>Namų darbai (jei reikia, nurodykite, kokius namų darbus mokiniai turėtų atlikti): 2 namų darbų užduočių komplektai</p>
<p>Siūloma papildoma medžiaga / literatūra / skaitmeninės mokymo priemonės:</p> <p>Adamczyk M., <i>Książki o języku, które warto znać</i>, Video. Prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=WsfQav6cGYs (15.08.2024)</p> <p><i>Analiza i interpretacja liryki</i>, Interaktyvūs edukaciniai ištekliai. Prieiga: https://smp2014tm.ugdome.lt/MO/Mazumos/index.html?path=PL_1112_08 (15.08.2024)</p> <p>Korwin-Piotrowska D., <i>Poetyka. Przewodnik po świecie tekstów</i>, Kraków 2011.</p>

<p>Kubica A., <i>Rodzaje literackie (liryka, epika, dramat)</i>. Prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=RPvkyILORyU&t=610s (15.08.2024)</p> <p>Masojć I., <i>Gramatyka współczesnego języka polskiego. Słowotwórstwo rzeczowników</i>. Vilnius 2015, p.112. Prieiga: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/98224/2/ISBN9786094710391.pdf (15.08.2024)</p> <p><i>Słownik języka polskiego PWN</i>. Prieiga: https://sjp.pwn.pl/ (15.08.2024)</p> <p><i>Wielki słownik języka polskiego PAN</i>. Prieiga: https://wsjp.pl/ (15.08.2024)</p> <p><i>WolneLektury.pl</i> Prieiga: https://wolnelektury.pl/ (15.08.2024)</p>
<p>Reikalingi materialiniai ir technologiniai ištekliai: Šiuolaikinės lenkų kalbos žodynai, prieiga prie interneto ir kompiuterio, interaktyvi lenta</p>
<p>Pateikta konkreti medžiaga, kurią galima naudoti pamokoje (užduočių lapai, veiklų planai): užduočių lapas, veiklų planas</p>

Turinys

Priedas 1. Mokymui(si) skirtas turinys.....	4
Priedas A1	7
Priedas A2	8
Priedas B1	10
Priedas B2	12
Priedas C1	17
Priedas C2	18
Priedas D1	19
Priedas D2	20
Priedas 2. Mokymui(si) skirtas turinys.....	21
Priedas E1	23
Priedas E2	28
Priedas F1	34

LEKCJA 1-2.

Temat: Rozwijanie słownictwa – rzeczowniki abstrakcyjne

Uwagi do scenariusza. Lekcja może zająć 1 lub 2 godziny lekcyjne w zależności od tempa pracy klasy. Od nauczyciela zależy kolejność ćwiczeń oraz ich liczba.

Przed lekcją:

W ramach pracy domowej uczniowie wysłuchają podcastu językoznawcy i popularyzatora wiedzy o języku polskim Mateusza Adamczyka o książkach, które zachęca przeczytać. Wykonają notatkę w formie tabeli (**Priedas A1**). Aby wysłuchać audycji, w wyszukiwarce należy wpisać: Mateusz Adamczyk Książki o języku, które warto znać

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie przedstawiają wyniki pracy domowej: wskazują przyczyny, dlaczego autor podcastu wyróżnił te książki, przedstawiają ułożone zdania. Ważne jest, aby uczniowie na bieżąco uzupełniali notatki. Przykładowo uzupełniona tabela znajduje się w **Priedas A2**.
2. Nauczyciel prosi uczniów o wyjaśnienie wyrażenia „meandry polszczyzny”. Zapisuje na tablicy najczęściej podawane propozycje, a następnie podsumowuje. Uczniowie notują.

Komentarz nauczyciela: Wyrażenia „meandry polszczyzny” często używa się do opisu zawikłania języka polskiego. Meander to kręty bieg rzeki, a w przenośni oznacza coś skomplikowanego. Zatem „meandry polszczyzny” odnoszą się do skomplikowanych zasad gramatycznych, wyjątków, wieloznacznych słów, które sprawiają, że język polski jest językiem o bogatej historii i kulturze, ale i trudny do nauczenia się.

3. Nauczyciel zapisuje na tablicy lub wyświetla temat: „Rozwijanie słownictwa – rzeczowniki abstrakcyjne” oraz cele lekcji. Odczytuje na głos. Uczeń:
 - Rozumie terminy: „rzeczownik abstrakcyjny”, „rzeczownik konkretny”, podaje przykłady.
 - Rozpoznaje rzeczowniki abstrakcyjne oraz rzeczowniki konkretne w tekście.
 - Tworzy rzeczowniki abstrakcyjne od różnych części mowy.
 - Stosuje słownictwo abstrakcyjne w wypowiedziach ustnych, odwołując się do utworów literackich.
 - Redaguje krótkie wypowiedzi argumentacyjne, w których występują wyrazy abstrakcyjne, uwzględniając poprawność językową.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel pyta uczniów, z jakimi kategoriami rzeczowników układali zdania. Prosi o podanie definicji. Pomaga usystematyzować posiadaną przez uczniów wiedzę, a uzyskane od nich informacje zbiera w spójną całość. Następnie proponuje zrobienie notatki.

Komentarz nauczyciela: **Rzeczowniki abstrakcyjne** nie mają materialnej postaci i określają zjawiska, których nie da się doświadczyć za pomocą zmysłów – dotyku, wzroku, słuchu, węchu, smaku. To nazwy np.: uczuć, emocji, wartości, cech, idei czy pojęć filozoficznych. Do rzeczowników abstrakcyjnych zaliczamy między innymi następujące wyrazy: miłość, szczęście, smutek, wolność, wiedza, prawda. Rzeczowniki abstrakcyjne mogą być utworzone od czasowników, przymiotników oraz rzeczowników osobowych. Są to zmiany gramatyczne, przy

których nie zachodzi zmiana znaczenia, np. *sprzedawać perfumy* – *sprzedawca perfum*, *wilgotne powietrze* – *wilgotność powietrza*. W ten sposób można urozmaicać struktury składniowe.

Rzeczowniki konkretne to nazwy rzeczy, istot i zjawisk, które można doświadczyć zmysłami, czyli zobaczyć, dotknąć, powąchać, usłyszeć, spróbować. Przykłady rzeczowników konkretnych to: stół, pies, samochód, hałas, słodycz, książka.

- Praca w parach. Nauczyciel rozdaje karty pracy (**Priedas B1**). Uczniowie, pracując w parach, uczą się od siebie wzajemnie oraz rozwijają umiejętność współpracy. Karta pracy może być oceniona wybiórczo lub w całości wg punktów proponowanych w ocenie karty pracy.
- Prezentacja wykonanych zadań. Nauczyciel prosi, by uczniowie śledzili wykonane ćwiczenia, gdy kolejna grupa będzie dokonywać prezentacji. Przykładowe odpowiedzi uczniów znajdują się w **Priedas B2**.
- Nauczyciel koryguje ewentualne błędy i podsumowuje, przypominając o definicjach i przykładach rzeczowników abstrakcyjnych oraz konkretnych. Ocenia pracę uczniów.

Faza podsumowująca:

- Aby utrwalić wiadomości, uczniowie zagrają w kalambury „mówione“, czyli uczeń za pomocą 3-4 zdań przedstawia znaczenie wyrazu. Powinien też odwołać się do bohatera literackiego z utworu „Lalka“, „Nad Niemnem“ lub „Ludzie bezdomni“, który tę cechę posiadał lub taka postawa była dla niego charakterystyczna. Nie może jednak wypowiadać tego słowa. Każdy uczeń, który umiejętnie przedstawi hasło, jak też osoba, która je odgadnie, otrzymają punkty z aktywności. Nauczyciel przygotowuje kartki do losowania (**Priedas C1**), na których znajdują się rzeczowniki abstrakcyjne, tytuły utworów oraz nazwiska pisarzy. Przykładowe odpowiedzi uczniów znajdują się w **Priedas C2**.
- Nauczyciel ponownie odczytuje temat i cele lekcji. Inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Natomiast uczniowie samodzielnie oceniają siebie według kryteriów i zaznaczają poziom, który osiągnęli.

Kryteria sukcesu	Wspaniale	Średnio	Miernie	Komentarz (dlaczego?)
Rozumiem terminy „rzeczownik abstrakcyjny“ oraz „rzeczownik konkretny“, podaję przykłady				
Rozpoznaję rzeczowniki abstrakcyjne oraz rzeczowniki konkretne w tekście				
Tworzę rzeczowniki abstrakcyjne od różnych części mowy				
Stosuję słownictwo abstrakcyjne w wypowiedziach ustnych, odwołując się do utworów literackich				
Redaguję krótkie wypowiedzi argumentacyjne, w których występują wyrazy abstrakcyjne, uwzględniając poprawność językową				

3. Nauczyciel zadaje pracę domową (**Priedas D1**). Wykonać zadania, dotyczące wiersza „Miłość” Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, na podanej karcie pracy.

Miłość

Nie widziałam cię już od **miesiąca**.
I nic. Jestem może bledsza,
trochę śpiąca; trochę bardziej milcząca,
lecz widać można żyć bez **powietrza!**

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Miłość*

Priedas A1

Po wysłuchaniu podcastu językoznawcy i popularyzatora wiedzy o języku polskim Mateusza Adamczyka o książkach, które zachęca przeczytać, wykonaj notatkę w formie tabeli.

Autor podcastu:

Autor	Tytuł	2 powody, dlaczego warto sięgnąć po tę książkę	Ułóż zdania ze wskazanymi rzeczownikami, wykorzystując informację z podcastu
			Odpowiedzialność, pasja, motywacja, anegdota Autorka, czytelnik, książka, profesorowie

Priedas A2

Przykładowo uzupełniona tabela

Autor podcastu: językoznawca i popularyzator wiedzy o języku polskim Mateusz Adamczyk

Autor	Tytuł	2 powody, dlaczego warto sięgnąć po tę książkę	Ułóż zdania ze wskazanymi rzeczownikami, wykorzystując informację z podcastu
K. Kłosińska	<i>Co w mowie piszczy?</i>	Np. 1. Powstała na podstawie popularnej audycji radiowej, w której słuchacze zadawali pytania. 2. Dotyczy różnych zagadnień językowych, np. dlaczego mówimy <i>pi razy drzwi</i> i <i>pi razy oko</i> ?	Popularyzator wiedzy o języku polskim Mateusz Adamczyk uważa, że każdy człowiek powinien wziąć odpowiedzialność za język, którego używa. Silna motywacja jest niezbędna do nauki nie tylko języka obcego. J. Ratajczak w książce <i>Języczni. Co język robi naszej głowie?</i> z pasją przybliży mechanizmy nauki języka. Autorka wykorzystuje anegdoty , nawiązuje do świata popkultury. Autorka książki <i>Co robi język za zębami?</i> prowadzi rozmowę z czytelnikiem i przybliży meandry polszczyzny. Profesorowie dyskutują na tematy związane z poprawnością językową.

J. Miodek, A. Markowski, J. Sosnowski, J. Bralczyk	<i>Wszystko zależy od przyimka. Bralczyk, Miodek, Markowski w rozmowie z Jerzym Sosnowskim</i>	Np. 1. Można poznać różne poglądy językoznawców na kwestie językowe. 2. W trakcie żywej rozmowy profesorów można uzyskać odpowiedź na pytanie: <i>Dlaczego wykonuję, a nie wykonywuję?</i>	
A. Hącia	<i>Co robi język za zębami?</i>	Np. 1. Jest skierowana zarówno do dzieci, jak i osób dorosłych. 2. Można się dowiedzieć, jak poprawnie wymawiać głoski i całe słowa.	
J. Ratajczak	<i>Języczni. Co język robi naszej głowie?</i>	Np. 1. Autorka rozważa na temat dwujęzyczności i szuka odpowiedzi na pytania, np. Czy języka obcego można się nauczyć w każdym wieku? 2. Podaje bogatą bibliografię, do której można sięgnąć i zgłębić temat.	

Priedas B1

Pracując w parach, wykonać zadania na indywidualnych kartach pracy.

Ćwiczenie 1. Od wyróżnionych czasowników utwórz rzeczowniki abstrakcyjne. Dostosuj formy gramatyczne (rodzaj i przypadek) rzeczowników tak, aby powstały poprawne wyrażenia. **(p. 6)**

1. **ekranizować** powieść –
2. **uczestniczyć** w wydarzeniach –
3. **wystawić** sztukę –
4. **rozłączyć** zakochanych –
5. **odjeżdżać** z miasta –
6. **odnowić** kontakty –

Ćwiczenie 2. Od wyróżnionych przymiotników utwórz rzeczowniki abstrakcyjne. Dostosuj formy gramatyczne (rodzaj i przypadek) rzeczowników tak, aby powstały poprawne wyrażenia. **(p. 6)**

1. **dociekliwy** naukowiec –
2. **ambitny** zawodnik –
3. **rozważny** celebryta –
4. **pracowita** osoba –
5. **zarozumiała** snobka –
6. **otwarta** aktorka –

Ćwiczenie 3. Od wyróżnionych wyrazów utwórz rzeczowniki abstrakcyjne oraz użyj ich w odpowiednim przypadku w drugim zdaniu. **(p. 6)**

1. Wokulski, jako **odpowiedzialny** przedsiębiorca, starał się nie tylko pomnażać majątek, ale także dbać o dobro innych. Kwestia moralnej jest widoczna w działaniach tego bohatera.
2. Wokulski był **cierpliwy** w dążeniu do swoich celów, pomimo wielu przeciwności losu. Jegow miłości do Izabeli ukazuje jego głęboką wrażliwość i determinację.
3. Główny bohater czuł, że musi **kłamać**, aby dostosować się do wyższych sfer, które gardziły jego mieszczańskim pochodzeniem., które towarzyszyło życiu salonowemu, często miało na celu ukrycie prawdziwych motywacji i pragnień bohaterów.
4. Baronowa Krzeszowska **oskarżyła** Stawską o kradzież porcelanowej lalki, która należała do jej zmarłej córki. Pomyłka w Stawskiej rzucała cień na jej dobre imię.
5. W powieści „Lalka“ Wokulski staje się **wrogiem** dla osób, które nie akceptują jego ambicji i sukcesów. W utworze społeczna objawia się w relacjach między przedstawicielami różnych klas społecznych, co prowadzi do napięć i konfliktów.
6. **Przyjacielem** Wokulskiego był Ignacy Rzecki, który zawsze wspierał bohatera w jego dążeniach oraz był świadkiem jego wewnętrznych zmaganiań. Mimo to, że Rzecki był starszy i miał bardziej konserwatywne poglądy, jego z Wokulskim pokazuje, że różnice pokoleniowe nie miały wpływu na ich relacje.

Ćwiczenie 4. Uzupełnij zdania, używając rzeczowników abstrakcyjnych z ramki w odpowiednim kontekście. Rzeczowniki nie mogą się powtarzać. **(p. 5)**

dociekliwość / marzenie / nadzieja / prawda / przyjaźń / radość / strach / wybór / zaufanie

1. o założeniu rodziny z Tomaszem Judymem było wciąż żywe w sercu Joanny Podborskiej.
2. wypełniła serce Joanny, gdy ponownie spotkała się z Judymem w Cisach.
3., którego dokonał lekarz, świadczy o głębokim zaangażowaniu i empatii względem najuboższej warstwy społecznej.
4. na zmianę warunków życia najuboższej warstwy społecznej była motywacją, która pobudzała Judyma do działania.
5. przed bezsilnością wobec niesprawiedliwości społecznej często towarzyszył głównemu bohaterowi.

Ćwiczenie 5. Do podanych definicji nazw wartości dobierz z ramki rzeczowniki abstrakcyjne. **(p. 5)**

Odwaga / szczerłość / pracowitość / piękno / wyrozumiałość / wolność / troska / wiara / wierność

Definicja	Rzeczownik abstrakcyjny
Lojalność wobec kogoś lub czegoś	
Dbanie o coś lub kogoś w taki sposób, że poświęca się temu dużo czasu i uwagi	
Zrozumienie innych i wybaczenie im ich wad lub niewłaściwego postępowania	
Wykonywanie chętnie i pilnie przez kogoś jakiejś czynności lub zadania	
Nieukrywanie przez kogoś swoich uczuć, myśli i zamiarów	

Ćwiczenie 6. Ułóż 5 zdań z rzeczownikami abstrakcyjnymi z ćwiczenia 5., odwołując się do utworu E. Orzeszkowej „Nad Niemnem“. **(p. 5)**

Ćwiczenie 7. Przeczytaj zdania i zwróć uwagę na kontekst, w którym są używane wyróżnione wyrazy w zdaniu. Rozstrzygnij, w którym zdaniu wyraz został użyty jako konkretny, a w którym jako abstrakcyjny. Uzasadnij odpowiedź. **(8 p.)**

1. Jego **uśmiech** rozświetlił cały pokój, gdy on wszedł do niego.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....

.....

2. **Uśmiech** losu sprawił, że tego dnia wszystko układało się po jego myśli.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....

.....

3. **Język**, będąc jednym z najważniejszych narzędzi komunikacji, pozwala nam wyrażać myśli i uczucia.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....
.....

4. **Język** człowieka odgrywa kluczową rolę w mowie oraz w procesie jedzenia.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....
.....

Ćwiczenie 8. Wyróżnione wyrazy pogrupuj wg kryterium: rzeczowniki abstrakcyjne, rzeczowniki konkretne. Zapisz je w mianowniku liczby pojedynczej. (p. 6)

Tekst 1: Rozmowa Andrzejowej Korczyńskiej z synem Zygmuntem

[...] Pomyśl, głęboko pomyśl nad krótką **historią** swego **ojca**, którą znasz dobrze. Czy nie możesz z tego samego co on **źródła** czerpać **siłę**, **męstwo**, moralną **wielkość**? [...]

E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*

Rzeczowniki abstrakcyjne:

Rzeczowniki konkretne:

Tekst 2: Rozważania Wokulskiego

[...] Złożył **książkę** i cisnął nią w **kąt pokoju**, aż rozleciały się **kartki**.

Książka odbiła się od **ściany**, spadła na **umywalnię** i ze smutnym **szelestem** stoczyła się na **podłogę**. „Dobrze ci tak! Tam twoje **miejsce**... – myślał **Wokulski**. – Bo któż to **miłość** przedstawiał mi jako świętą **tajemnicę**? Kto nauczył mnie gardzić codziennymi **kobietami**, a szukać niepochwytnego **idealu**? [...]“

B. Prus, *Lalka*

Rzeczowniki abstrakcyjne:

Rzeczowniki konkretne:

Tekst 3: Literacki opis posągu

[...] Jeszcze z białego **czoła bogini** nie zdążyła odejść mądra o tym **zaduma**, a już wielka **radość** dziewczęca pachnie z jej **ust** rozmarzonych. W **uśmiechu** ich zamyka się wyraz **uwielbienia**. Dla **miłości** szczęśliwej. [...]

S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*

Rzeczowniki abstrakcyjne:

Rzeczowniki konkretne:

Priedas B2

Przykładowe odpowiedzi uczniów

Ćwiczenie 1. Od wyróżnionych czasowników utwórz rzeczowniki abstrakcyjne. Dostosuj formy gramatyczne (rodzaj i przypadek) rzeczowników tak, aby powstały poprawne wyrażenia. (p. 6)

1. **ekranizować** powieść – ekranizacja powieści

2. **uczestniczyć** w wydarzeniach – uczestnictwo w wydarzeniach
3. **wystawić** sztukę – wystawienie sztuki
4. **rozłączyć** zakochanych – rozłączenie zakochanych
5. **odjeżdżać** z miasta – odjazd z miasta
6. **odnowić** kontakty – odnawianie kontaktów

Ćwiczenie 2. Od wyróżnionych przymiotników utwórz rzeczowniki abstrakcyjne. Dostosuj formy gramatyczne (rodzaj i przypadek) rzeczowników tak, aby powstały poprawne wyrażenia. **(p. 6)**

1. **dociekliwy** naukowiec – dociekliwość naukowca
2. **ambitny** zawodnik – ambicja zawodnika
3. **rozważny** celebryta – rozważa celebryty
4. **pracowita** osoba – pracowitość osoby
5. **zarozumiała** snobka – zarozumiałość snobki
6. **otwarta** aktorka – otwartość aktorki

Ćwiczenie 3. Od wyróżnionych wyrazów utwórz rzeczowniki abstrakcyjne oraz użyj ich w odpowiednim przypadku w drugim zdaniu. **(p. 6)**

1. Wokulski, jako **odpowiedzialny** przedsiębiorca, starał się nie tylko pomnażać majątek, ale także dbać o dobro innych. Kwestia **odpowiedzialności** moralnej jest widoczna w działaniach tego bohatera.
2. Wokulski był **cierpliwy** w dążeniu do swoich celów, pomimo wielu przeciwności losu. Jego **cierpliwość** w miłości do Izabeli ukazuje jego głęboką wrażliwość i determinację.
3. Główny bohater czuł, że musi **kłamać**, aby dostosować się do wyższych sfer, które gardziły jego mieszczańskim pochodzeniem. **Kłamstwo**, które towarzyszyło życiu salonowemu, często miało na celu ukrycie prawdziwych motywacji i pragnień bohaterów.
4. Baronowa Krzeszowska **oskarżyła** Stawską o kradzież porcelanowej lalki, która należała do jej zmarłej córki. Pomyłka w **oskarżeniu** Stawskiej rzucała cień na jej dobre imię.
5. W powieści „Lalka“ Wokulski staje się **wrogiem** dla osób, które nie akceptują jego ambicji i sukcesów. W utworze **wrogość** społeczna objawia się w relacjach między przedstawicielami różnych klas społecznych, co prowadzi do napięć i konfliktów.
6. **Przyjacielem** Wokulskiego był Ignacy Rzecki, który zawsze wspierał bohatera w jego dążeniach oraz był świadkiem jego wewnętrznych zmaganiań. Mimo to, że Rzecki był starszy i miał bardziej konserwatywne poglądy, jego **przyjaźń** z Wokulskim pokazuje, że różnice pokoleniowe nie miały wpływu na ich relacje.

Ćwiczenie 4. Uzupełnij zdania, używając rzeczowników abstrakcyjnych z ramki w odpowiednim kontekście. Rzeczowniki nie mogą się powtarzać. **(p. 5)**

dociekliwość / marzenie / nadzieja / prawda / przyjaźń / radość / strach / wybór / zaufanie

1. **Marzenie** o założeniu rodziny z Tomaszem Judymem było wciąż żywe w sercu Joanny Podborskiej.
2. **Radość** wypełniła serce Joanny, gdy ponownie spotkała się z Judymem w Cisach.

3. **Wybór**, którego dokonał lekarz, świadczy o głębokim zaangażowaniu i empatii względem najuboższej warstwy społecznej.
4. **Nadzieja** na zmianę warunków życia najuboższej warstwy społecznej była motywacją, która pobudzała Judyma do działania.
5. **Strach** przed bezsilnością wobec niesprawiedliwości społecznej często towarzyszył głównemu bohaterowi.

Ćwiczenie 5. Do podanych definicji nazw wartości dobierz z ramki rzeczowniki abstrakcyjne. (p. 5)

Odwaga / szczerość / pracowitość / piękno / wyrozumiałość / wolność / troska/ wiara /wierność

Definicja	Rzeczownik abstrakcyjny
Lojalność wobec kogoś lub czegoś	wierność
Dbanie o coś lub kogoś w taki sposób, że poświęca się temu dużo czasu i uwagi	troska
Zrozumienie innych i wybaczenie im ich wad lub niewłaściwego postępowania	wyrozumiałość
Wykonywanie chętnie i pilnie przez kogoś jakiejś czynności lub zadania	pracowitość
Nieukrywanie przez kogoś swoich uczuć, myśli i zamiarów	szczerość

Ćwiczenie 6. Ułóż 5 zdań z rzeczownikami abstrakcyjnymi z ćwiczenia 5., odwołując się do utworu E. Orzeszkowej „Nad Niemnem“. (p. 5)

Andrzejowa zachowała **wierność** mężowi, który zginął w powstaniu styczniowym. **Troskliwość**, z jaką Jan dbał o Justynę, sprawiała, że przy nim czuła się bezpiecznie. Anzelm Bohatyrowicz wykazuje się niezwykłą **wyrozumiałością** wobec Marty, która wystraszyła się megalomanii. **Pracowitość** Benedykta Korczyńskiego ukazuje jego głęboki związek z ziemią i poczucie odpowiedzialności za rodzinę. Dzięki **szczerości** Witolda udało się naprawić skomplikowane relacje z ojcem.

Ćwiczenie 7. Przeczytaj zdania i zwróć uwagę na kontekst, w którym są używane wyróżnione wyrazy w zdaniu. Rozstrzygnij, w którym zdaniu wyraz został użyty jako konkretny, a w którym jako abstrakcyjny. Uzasadnij odpowiedź. (8 p.)

1. Jego **uśmiech** rozświetlił cały pokój, gdy on wszedł do niego.

Rozstrzygnięcie: rzeczownik konkretny

Uzasadnienie: W tym kontekście „uśmiech“ jest fizycznym wyrazem emocji, który można zobaczyć na twarzy. Wykorzystuje się zmysł wzroku.

2. **Uśmiech** losu sprawił, że tego dnia wszystko układało się po jego myśli.

Rozstrzygnięcie: rzeczownik abstrakcyjny

Uzasadnienie: W tym kontekście „uśmiech“ może symbolizować szerzej pojęte emocje, np. szczęście, życzliwość, zadowolenie. Nie można tego zobaczyć.

3. **Język**, będąc jednym z najważniejszych narzędzi komunikacji, pozwala nam wyrażać myśli i uczucia.

Rozstrzygnięcie: rzeczownik abstrakcyjny

Uzasadnienie: W tym kontekście „język“ odnosi się do systemu komunikacji, zestawu reguł, które umożliwiają porozumiewanie się. Nie jest to konkretna rzecz, którą można zobaczyć, dotknąć.

4. **Język** człowieka odgrywa kluczową rolę w mowie oraz w procesie jedzenia.

Rozstrzygnięcie: rzeczownik konkretny

Uzasadnienie: W tym kontekście „język“ odnosi się do namacalnej części ciała człowieka. Można go dotknąć, zobaczyć.

Ćwiczenie 8. Wyróżnione wyrazy pogrupuj wg kryterium: rzeczowniki abstrakcyjne, rzeczowniki konkretne. Zapisz je w mianowniku liczby pojedynczej. (p. 6)

Tekst 1: Rozmowa Andrzejej Korczyńskiej z synem Zygmuntem

[...] Pomyśl, głęboko pomyśl nad krótką **historią** swego **ojca**, którą znasz dobrze. Czy nie możesz z tego samego co on **źródła** czerpać **siłę**, **męstwo**, moralną **wielkość**? [...]

E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*

Rzeczowniki abstrakcyjne: historia, źródło, siła, męstwo, wielkość.

Rzeczowniki konkretne: ojciec.

Tekst 2: Rozważania Wokulskiego

[...] Złożył **książkę** i cisnął nią w **kąt pokoju**, aż rozleciały się **kartki**.

Książka odbiła się od **ściany**, spadła na **umywalnię** i ze smutnym **szelestem** stoczyła się na **podłogę**. „Dobrze ci tak! Tam twoje **miejsce**... – myślał **Wokulski**. – Bo któż to **miłość** przedstawiał mi jako świętą **tajemnicę**? Kto nauczył mnie gardzić codziennymi **kobietami**, a szukać niepochwytnego **idealu**? [...]“

B. Prus, *Lalka*

Rzeczowniki abstrakcyjne: miłość, tajemnica, ideał.

Rzeczowniki konkretne: książka, kąt, pokój, kartka, ściana, umywalnia, szelest, podłoga, miejsce, Wokulski, kobieta.

Tekst 3: Literacki opis posągu

[...] Jeszcze z białego **czoła bogini** nie zdążyła odejść mądra o tym **zaduma**, a już wielka **radość** dziewicza pachnie z jej **ust** rozmarzonych. W **uśmiechu** ich zamyka się wyraz **uwielbienia**. Dla **miłości** szczęśliwej. [...]

S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*

Rzeczowniki abstrakcyjne: zaduma, radość, uwielbienia, miłość.

Rzeczowniki konkretne: czoło, bogini, usta, uśmiech.

Ocena karty pracy

Ćwiczenie 1.	6
Ćwiczenie 2.	6
Ćwiczenie 3.	6
Ćwiczenie 4.	5

Ćwiczenie 5.	5
Ćwiczenie 6.	5
Ćwiczenie 7.	8
Ćwiczenie 8.	6
	47 p.

Priedas C1

Przedstawić za pomocą 3-4 zdań znaczenie wyrazu. Odwołać się do bohatera literackiego z utworu „Lalka“, „Nad Niemnem“ lub „Ludzie bezdomni“, który tę cechę posiadał lub taka postawa była dla niego charakterystyczna. Nie można wypowiadać tego słowa.

Kartki do losowania

1. Szlachetność. B. Prus „Lalka“
2. Zdyscyplinowanie. B. Prus „Lalka“
3. Wyrachowanie. E. Orzeszkowa „Nad Niemnem“
4. Pogarda. E. Orzeszkowa „Nad Niemnem“
5. Samodzielność. S. Żeromski „Ludzie bezdomni“
6. Bezkompromisowość. S. Żeromski „Ludzie bezdomni“

Priedas C2

Przykładowe odpowiedzi uczniów

1. Szlachetność. B. Prus „Lalka“

To cecha charakteru, która objawia się w postępowaniu zgodnym z zasadami etycznymi. Osoba posiadająca tę cechę jest uczciwa, dąży do pomagania innym bez oczekiwania na nagrodę. Stanisław Wokulski posiadał tę cechę charakteru.

2. Zdyscyplinowanie. B. Prus „Lalka“

Osoba, która posiada tę cechę, potrafi trzymać się ustalonych zasad i konsekwencji w działaniu. Jest zorganizowana oraz starannie wykonuje swoje obowiązki. Miał tę cechę Ignacy Rzecki.

3. Wyrachowanie. E. Orzeszkowa „Nad Niemnem“

Wyraz ten opisuje osobę, która działa w sposób przemyślany. Często ignoruje potrzeby i emocje innych ludzi. Jest nastawiona wyłącznie na osiągnięcie własnych korzyści. Taką osobą był Teofil Różyc.

4. Pogarda. E. Orzeszkowa „Nad Niemnem“

To postawa osoby, która ukazuje niechęć i brak szacunku do innych. Może to objawiać się w sposobie mówienia, działaniach. Taką osobą był Zygmunt Korczyński.

5. Samodzielność. S. Żeromski „Ludzie bezdomni“

To cecha charakteru osoby, która potrafi podejmować decyzje, rozwiązywać problemy. Nie potrzebuje niczyjej pomocy, aby sprostać wyzwaniom. Tę cechę posiadała Joanna Podborska.

6. Bezkompromisowość. S. Żeromski „Ludzie bezdomni“

To postawa osoby, która nie jest skłonna do ustępstw w swoich działaniach. Nie zgadza się na żadne ustępstwa, nawet jeżeli to prowadzi do konfliktów i trudności w życiu. Taką osobą był Tomasz Judym.

Priedas D1

Wykonać zadania, dotyczące wiersza „Miłość“ Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, na podanej karcie pracy.

Miłość

Nie widziałam cię już od **miesiąca**.
I nic. Jestem może bledsza,
trochę śpiąca; trochę bardziej milcząca,
lecz widać można żyć bez **powietrza!**

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Miłość*

Ćwiczenie 1. Przeczytaj wiersz oraz zwróć uwagę na wyróżnione wyrazy. Rozstrzygnij, czy to są rzeczowniki konkretne czy abstrakcyjne. Uzasadnij odpowiedź.

1. Miłość

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....
.....

2. Miesiąc

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....
.....

3. Powietrze

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:.....
.....

Ćwiczenie 2. Która z bohaterek: Justyna Orzelska, Izabela Łęcka czy Joanna Podborska mogłaby w ten sposób powiedzieć o swoich uczuciach? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Priedas D2

Przykładowe odpowiedzi uczniów

Wykonać zadania, dotyczące wiersza „Miłość“ Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, na podanej karcie pracy.

Miłość

Nie widziałam cię już od **miesiąca**.
I nic. Jestem może bledsza,
trochę śpiąca; trochę bardziej milcząca,
lecz widać można żyć bez **powietrza!**

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Miłość*

Ćwiczenie 1. Przeczytaj wiersz oraz zwróć uwagę na wyróżnione wyrazy. Rozstrzygnij, czy to są rzeczowniki konkretne czy abstrakcyjne. Uzasadnij odpowiedź.

1. Miłość

Rozstrzygnięcie: rzeczownik abstrakcyjny

Uzasadnienie: Miłość to uczucie, które istnieje w naszych umysłach i sercach. Nie ma fizycznej postaci. Nie możemy jej zobaczyć, dotknąć ani zmierzyć w tradycyjny sposób.

2. Miesiąc

Rozstrzygnięcie: rzeczownik konkretny

Uzasadnienie: Odnosi się do rzeczywistego okresu czasu, który można zaobserwować w kalendarzu. Możemy wskazać na konkretne miesiące, np. styczeń, luty.

3. Powietrze

Rozstrzygnięcie: rzeczownik konkretny

Uzasadnienie: Odnosi się do konkretnego zjawiska fizycznego, które można zaobserwować i odczuć. Ma określone właściwości, takie jak ciśnienie, temperatura, skład chemiczny.

Ćwiczenie 2. Która z bohaterek: Justyna Orzelska, Izabela Łęcka czy Joanna Podborska mogłaby w ten sposób powiedzieć o swoich uczuciach? Uzasadnij swoją odpowiedź.

W ten sposób o swoich uczuciach mogłaby powiedzieć Joanna Podborska, ponieważ mimo to, że kochała Judyma, z godnością przyjęła jego decyzję o rozstaniu. Odeszła, ponieważ nie chciała powstrzymać go przed realizacją szlachetnego celu, któremu postanowił się poświęcić.

LEKCJA 3-4.

Temat: Rozwijanie słownictwa specjalistycznego – rodzaje literackie

Uwagi do scenariusza. Lekcja może zająć 1 lub 2 godziny lekcyjne w zależności od tempa pracy klasy. Od nauczyciela zależy kolejność ćwiczeń oraz ich liczba.

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie przedstawiają wyniki pracy domowej. Nauczyciel koryguje ewentualne błędy i podsumowuje, przypominając o definicji, przykładach rzeczowników konkretnych i abstrakcyjnych. Prosi o podanie uzasadnienia, dlaczego Izabela Łęcka i Justyna Orzelska nie mówiłyby w ten sposób o swoich uczuciach. Ważne jest, aby uczniowie na bieżąco uzupełniali notatki. Przykładowe odpowiedzi uczniów znajdują się w **Priedas D2**.
2. Nauczyciel zaznacza, że aby głębiej wnikać w treść tekstów literackich, lepiej je rozumieć, mądrze analizować, potrzebna jest wiedza z teorii i historii literatury. Zapisuje na tablicy lub wyświetla temat oraz cele lekcji. Odczytuje na głos temat: *Rozwijanie słownictwa specjalistycznego – rodzaje literackie* oraz cele lekcji. Uczeń:
 - Rozumie terminy „słownictwo specjalistyczne”, „rodzaje literackie“ podaje przykłady.
 - Rozpoznaje słownictwo specjalistyczne z zakresu teorii i historii literatury w tekście.
 - Stosuje słownictwo specjalistyczne w wypowiedziach ustnych, odwołując się do utworów literackich.
 - Redaguje krótkie wypowiedzi argumentacyjne, w których występuje słownictwo specjalistyczne, uwzględniając poprawność językową.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi uczniów, aby podali przykłady słownictwa specjalistycznego z różnych przedmiotów oraz zastanowili się nad ich użyciem w tekstach. Pomaga usystematyzować przykłady. Akcentuje to, że wskazane wyrazy ułatwiają wymianę myśli i argumentów między badaczami, uczniami i nauczycielami we wskazanych dziedzinach nauki. Mogą jednak przysparzać wiele problemów osobom, które nie uczą się w szkole i nie są z nią związane na co dzień. Następnie proponuje zrobienie notatki.

Komentarz nauczyciela:

Słownictwo specjalistyczne w języku polskim z zakresu teorii i historii literatury obejmuje terminologię, która jest używana w analizie, czyli badaniu struktury dzieła literackiego, a także interpretacji tekstu – jego pełnemu odczytaniu, np.: narracja, wersyfikacja, intertekstualność, sonet, metafora. Do ważnych zadań teorii literatury należy porządkowanie wiadomości o budowie, cechach rodzajowych i gatunkowych dzieła, o strategiach, które stosują autorzy, aby wywołać określone skojarzenia u czytelników. Natomiast historia literatury pozwala nam zrozumieć, jak teksty ewoluowały na przestrzeni wieków w odpowiedzi na zmieniające się konteksty społeczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne. Słownictwo specjalistyczne jest niezbędnym narzędziem dla każdego, kto zajmuje się literaturą na poziomie szkolnym, akademickim czy zawodowym.

2. Praca w parach. Nauczyciel rozdaje karty pracy (**Priedas E1**). Uczniowie, pracując w parach, uczą się od siebie wzajemnie oraz rozwijają umiejętność współpracy. Karta pracy może być oceniona wybiórczo lub w całości wg punktów proponowanych w ocenie karty pracy.

3. Prezentacja wykonanych zadań. Nauczyciel prosi, by uczniowie śledzili wykonane ćwiczenia, gdy kolejna grupa będzie dokonywać prezentacji. Przykładowe odpowiedzi uczniów znajdują się w **Priedas E2**.
4. Nauczyciel koryguje ewentualne błędy i podsumowuje, przypominając o definicji i przykładach słownictwa specjalistycznego, dotyczącego rodzajów i gatunków literackich.

Faza podsumowująca:

1. Aby utrwalić wiadomości, uczniowie zagrają w grę. Uczeń podaje autora i tytuł utworu, a druga osoba – wskazana przez ucznia – nazywa rodzaj literacki i gatunek. Z kolei trzecia osoba – wskazana przez drugiego ucznia – nazywa epokę, w której ten utwór powstał. Poprawna odpowiedź upoważnia do wskazania kolejnego odpowiadającego. Każdy uczeń, który poda prawidłową odpowiedź, otrzymuje punkty z aktywności.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat i cele lekcji. Inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Natomiast uczniowie samodzielnie oceniają siebie według kryteriów i zaznaczają poziom, który osiągnęli.

Kryteria sukcesu	Wspaniale	Średnio	Miernie	Komentarz (dlaczego?)
Rozumiem terminy „słownictwo specjalistyczne”, „rodzaje literackie”, podaję przykłady.				
Rozpoznaję słownictwo specjalistyczne z zakresu teorii i historii literatury w tekście.				
Stosuję słownictwo specjalistyczne z zakresu teorii i historii literatury w wypowiedziach ustnych, odwołując się do utworów literackich.				
Redaguję krótkie wypowiedzi argumentacyjne, w których występuje słownictwo specjalistyczne, uwzględniając poprawność językową.				

3. Nauczyciel zadaje pracę domową (**Priedas F1**). Uzupełnij tabelę: Rodzaje i gatunki literackie.

Priedas E1

Pracując w parach, wykonać zadania na indywidualnych kartach pracy.

Ćwiczenie 1. Z podanego tekstu wypisz po cztery przykłady terminów według wskazanego kryterium. Zapisz je w mianowniku liczby pojedynczej. (p. 3)

Rodzaje i gatunki literackie

Utworky epickie łączy obecność narracji, czyli opowieści, oraz narratora –opowiadającego podmiotu, relacjonującego zdarzenia, który zwykle znajduje się poza światem przedstawionym. Narracja jest głównie relacją z przebiegu zdarzeń, ale są w niej prezentowane wyglądy osób czy miejsc oraz cytaty z wypowiedzi bohaterów, może również zawierać komentarz. Przedmiotem narracyjnej opowieści jest fabuła utworu, często obejmująca rozległą i skomplikowaną czasoprzestrzeń. Czas narracji jest zwykle różny od czasu opowiadanych zdarzeń, co dawniej wiązało się z dystansem narratora wobec przebiegu zdarzeń i jego nadrzędną pozycją w stosunku do świata przedstawionego [...].

Utworky liryczne łączy obecność podmiotu lirycznego, który znajduje się zwykle w centrum sytuacji lirycznej, przedstawionej w formie monologu (dialogi stanowią zdecydowaną mniejszość). [...] Utworky liryczne są zwykle objętościowo niewielkie, mają najczęściej od kilkunastu do kilkukudzieściciu wersów [...]. Liryka zwykle kojarzona jest z tym, co subiektywne, momentalne i fragmentaryczne. Łączy w sobie ponadto intymny ton, nagłe olśnienia, chwile medytacji, nastroje, wyznania. Intymność, uczuciowość, nastrojowość, koncentracja na wrażeniu [...] – to wszystko razem składa się na „liryzm“ czy „liryczność“ w powszechnym [...] rozumieniu. [...]

Z kolei w dramacie przedmiotem prezentacji jest akcja, zarysowana za pomocą dialogów bohaterów. Oni są bezpośrednimi podmiotami swoich kwestii i działań, nawiązują między sobą kontakt, należą do świata przedstawionego [...]. Dialog w przeważającej części dramatów tworzy tekst główny i stanowi dominantę całego utworu. W dziełach dramatycznych mogą się pojawić również *didaskalia* (czyli *tekst poboczny*), których charakter jest bardzo zróżnicowany – od uwag czysto informacyjnych (imion bohaterów, miejsce akcji, zarys ruchu scenicznego, odgłosy towarzyszące dialogom), przez partie liryczne lub fragmenty narracji czy komentarza, po szczegółowe instrukcje reżyserskie. [...]

Pozostaje jeszcze kwestia gatunków mieszanych – łączących w sobie właściwości liryczne, dramatyczne i epickie [...].

D. Korwin-Piotrowska, *Poetyka. Przewodnik po świecie tekstów*

Terminy typowe dla epiki:

.....

Terminy typowe dla liryki:

.....

Terminy typowe dla dramatu:

.....

Ćwiczenie 2. Na podstawie wskazanej cechy określ gatunek i rodzaj literacki. Podaj przykład utworu literackiego oraz imię i nazwisko autora. Wskaż epokę. (p. 8)

Cecha	Gatunek literacki	Rodzaj literacki	Utwór literacki, autor, epoka
Utwór składający się z 14 wersów, w którym 2 pierwsze zwrotki po 4 wersy zawierają opis, dwie następne po trzy wersy zawierają refleksje.			
Uroczysta odmiana pieśni, zwykle wyrażająca uczucia zbiorowości lub podmiotu lirycznego, wypowiadającego się na tematy moralne, osobiste.			
Krótki utwór jednowątkowy z ograniczoną liczbą postaci, o wyrazistym punkcie kulminacyjnym, zakończony puentą.			
Obszerny utwór z rozbudowanym opisem świata przedstawionego, wielością postaci oraz złożoną fabułą.			
Utwór o treści pogodnej, mający na celu rozbawienie widzów poprzez przedstawienie zabawnych sytuacji, intryg, postaci.			
Utwór, w którym są przedstawione dzieje bohaterów skazanych na klęskę, uwikłanych w konflikt racji niedających się pogodzić, między którymi nie można dokonać wyboru.			
Gatunek mieszany, w którym opowiada się o niezwykłych wydarzeniach, mogą występować dwa światy: realny i fantastyczny.		-----	
Gatunek synkretyczny, za pomocą którego można wyrazić krytyczny stosunek do niepożądanego społecznie		-----	

cech, polityki, obyczajów w sposób przyśmiewczy, karykaturalny.			
---	--	--	--

Ćwiczenie 3. Przeczytaj fragmenty utworów i ustal, do którego rodzaju literackiego należy każdy z nich. Uzasadnij w formie zwięzłego tekstu (2-3 zdania), odwołując się do treści fragmentu oraz używając odpowiednich terminów: liryka, epika, dramat, narrator, bohater, podmiot liryczny, osoba mówiąca, tekst główny, tekst poboczny. (p. 9)

Tekst 1: Rozmowa nad stawem

Judym długo milczał, obojętnie patrząc na chłopów unurzanych w błocie, bosych, bez ubrania, którzy pchali przed sobą puste taczki.

Wszystko kipiało w nim i przewracało się do góry nogami. [...]

Rzekł wreszcie, pasując się ze sobą, żeby ani jeden dreszcz muskułu nie zdradzał wzruszenia:

- Co to panowie robią tutaj? Czy można zapytać?
- Jak kolega widzi – rzekł dyrektor, troszkę blady.
- Tak, widzieć widzę, ale wyznaję, że nie rozumiem.
- Wozić teraz nie można, więc Krzywosąd wymywa staw wodą. [...]

S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*

Fragment utworu S. Żeromskiego „Ludzie bezdomni“ należy do, ponieważ.....

Tekst 2: Rozmowa człowieka z kamieniem

Pukam do drzwi kamienia.

- To ja, wpuść mnie.
- Chcę wejść do twego wnętrza,
- Rozejrzeć dokoła,
- Nabrać ciebie jak tchu.

- Odejdź – mówi kamień. –
- Jestem szczelnie zamknięty.
- Nawet rozbite na części
- Będziemy szczelnie zamknięte.
- Nawet starte na piasek
- Nie wpuszczymy nikogo. [...]

W. Szymborska, *Rozmowa z kamieniem*

Fragment utworu W. Szymborskiej „Rozmowa z kamieniem“ należy do, ponieważ.....

Tekst 3: Rozmowa Chochoła z Jaśkiem

Chochol

(w takt się chyla a przygrywa)

Miałeś, chamie, złoty róg,

miałeś, chamie, czapkę z piór:
czapkę wichur niesie,
róg huk po lesie,
ostał ci sie ino sznur,
ostał ci sie ino sznur.
(*Kogut pieje*).

Jasiek

(*jakby tknięty, przytomniejąc*)
Jezu! Jezu! zapiął kur! – –
Hej, hej, bracia, chyćcie koni!
chyćcie broni, chyćcie broni!!
Czeka was WAWELSKI DWÓR!!!!

Chochół

(*w takt się chyla a przygrywa*)
Ostał ci sie ino sznur.

Miałeś, chamie, złoty róg,

Jasiek

(*aż ochrypli od krzyku*)
S. Wyspiański, *Wesele*

Fragment utworu S. Wyspiańskiego „Wesele“ należy do, ponieważ

.....
.....
Ćwiczenie 4. Przeczytaj uważnie tematy rozprawek. Wyróżnij słownictwo specjalistyczne. Zaproponuj do każdego tematu dwa utwory literackie z listy lektur obowiązkowych i uzasadnij swój wybór w formie 1-2 zdań. (p. 10)

<p>Lista lektur obowiązkowych: Sofokles „Antygona”, W. Szekspir „Hamlet”, A. Mickiewicz „Dziady, cz. III”, A. Mickiewicz „Pan Tadeusz”, E. Orzeszkowa „Nad Niemnem”, B. Prus „Lalka”, S. Wyspiański „Wesele”, S. Żeromski „Ludzie bezdomni”, Z. Nałkowska „Granica”, T. Borowski (opowiadania do wyboru), Cz. Miłosz „Dolina Issy”, A. Camus „Dżuma”, S. Mrożek „Tango”, O. Tokarczuk „Prawiek i inne czasy”.</p>
--

1. Bohaterowie powieści wobec ważnych wyborów życiowych. Przedstaw ich losy i oceń ich postępowanie.
2. Dramaty, które nigdy nie tracą na aktualności. Na czym polega ponadczasowość wybranych przez Ciebie utworów dramatycznych?

Ćwiczenie 5. Przeczytaj uważnie wiersz K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna“ oraz podkreśl słownictwo specjalistyczne, którego użyjesz, pisząc interpretację tego wiersza. (8 p.)

Słownictwo specjalistyczne: podmiot liryczny, monolog liryczny, bohater liryczny, tekst główny, obrazy poetyckie, narrator, wyliczenie, liryka zwrotu do adresata, liryka miłosna, sonet, wiersz stychiyczny, liryka autotematyczna, rym parzysty, np. ładnie-spadnie, anafora.

Rozmowa liryczna

- Powiedz mi jak mnie kochasz.
- Powiem.
- Więc?
- Kocham cię w słońcu. I przy blasku świec.
Kocham cię w kapeluszu i w berecie.
W wielkim wietrze na szosie, i na koncercie.
W bzach i w brzoźach, i w malinach, i w klonach.
I gdy śpisz. I gdy pracujesz skupiona.
I gdy jajko rozłukujesz ładnie -
nawet wtedy, gdy ci łyżka spadnie.
W taksówce. I w samochodzie. Bez wyjątku.
I na końcu ulicy. I na początku.
I gdy włosy grzebieniem rozdzielisz.
W niebezpieczeństwie. I na karuzeli.
W morzu. W górach. W kaloszach. I boso.
Dzisiaj. Wczoraj. I jutro. Dniem i nocą.
I wiosną, kiedy jaskółka przylata.
- A latem jak mnie kochasz?
- Jak treść lata.
- A jesienią, gdy chmurki i humorki?
- Nawet wtedy, gdy gubisz parasolki.
- A gdy zima posrebrzy ramy okien?
- Zimą kocham cię jak wesoły ogień.
Blisko przy twoim sercu. Koło niego.
A za oknami śnieg. Wrony na śniegu.

K. I. Gałczyński, *Rozmowa liryczna*

Ćwiczenie 6. Przeczytaj uważnie tematy rozprawek. Zastanów się, przy jakim temacie i dlaczego warto powołać się na utwór K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna“. Uzasadnij swój wybór w formie 2-3 zdań. (p. 3)

I. Niezgodna na istniejące w świecie zło – miernikiem naszego człowieczeństwa. Rozwiń tę myśl, odwołując się do wybranych utworów literackich.

II. Uczucia, przeżycia i refleksje tematem utworów lirycznych. Rozważ zagadnienie, odwołując się do twórczości 2-3 poetów.

III. Poetyckie manifesty dwu pokoleń młodzieży – „Oda do młodości” A. Mickiewicza i „Do młodych” A. Asnyka. Omów zagadnienie na podstawie wskazanych utworów.

Priedas E2

Pracując w parach, wykonać zadania na indywidualnych kartach pracy.

Ćwiczenie 1. Z podanego tekstu wypisz po cztery przykłady terminów według wskazanego kryterium. Zapisz je w mianowniku liczby pojedynczej. (p. 3)

Rodzaje i gatunki literackie

Utworky epickie łączy obecność narracji, czyli opowieści, oraz narratora –opowiadającego podmiotu, relacjonującego zdarzenia, który zwykle znajduje się poza światem przedstawionym. Narracja jest głównie relacją z przebiegu zdarzeń, ale są w niej prezentowane wyglądy osób czy miejsc oraz cytaty z wypowiedzi bohaterów, może również zawierać komentarz. Przedmiotem narracyjnej opowieści jest fabuła utworu, często obejmująca rozległą i skomplikowaną czasoprzestrzeń. Czas narracji jest zwykle różny od czasu opowiadanych zdarzeń, co dawniej wiązało się z dystansem narratora wobec przebiegu zdarzeń i jego nadrzędną pozycją w stosunku do świata przedstawionego [...].

Utworky liryczne łączy obecność podmiotu lirycznego, który znajduje się zwykle w centrum sytuacji lirycznej, przedstawionej w formie monologu (dialogi stanowią zdecydowaną mniejszość). [...] Utworky liryczne są zwykle objętościowo niewielkie, mają najczęściej od kilkunastu do kilkudziesięciu wersów [...]. Liryka zwykle kojarzona jest z tym, co subiektywne, momentalne i fragmentaryczne. Łączy w sobie ponadto intymny ton, nagłe olśnienia, chwile medytacji, nastroje, wyznania. Intymność, uczuciowość, nastrojowość, koncentracja na wrażeniu [...] – to wszystko razem składa się na „liryzm“ czy „liryczność“ w powszechnym [...] rozumieniu. [...]

Z kolei w dramacie przedmiotem prezentacji jest akcja, zarysowana za pomocą dialogów bohaterów. Oni są bezpośrednimi podmiotami swoich kwestii i działań, nawiązują między sobą kontakt, należą do świata przedstawionego [...]. Dialog w przeważającej części dramatów tworzy tekst główny i stanowi dominantę całego utworu. W dziełach dramatycznych mogą się pojawić również *didaskalia* (czyli *tekst poboczny*), których charakter jest bardzo zróżnicowany – od uwag czysto informacyjnych (imion bohaterów, miejsce akcji, zarys ruchu scenicznego, odgłosy towarzyszące dialogom), przez partie liryczne lub fragmenty narracji czy komentarza, po szczegółowe instrukcje reżyserskie. [...]

Pozostaje jeszcze kwestia gatunków mieszanych – łączących w sobie właściwości liryczne, dramatyczne i epickie [...].

D. Korwin-Piotrowska, *Poetyka. Przewodnik po świecie tekstów*

Terminy typowe dla epiki: narracja, opowieść, narrator, zdarzenie, świat przedstawiony, bohater, miejsce, czas, fabuła.

Terminy typowe dla liryki: podmiot liryczny, sytuacja liryczna, monolog, liryzm.

Terminy typowe dla dramatu: akcja, dialog, tekst główny, didaskalia (tekst poboczny).

Ćwiczenie 2. Na podstawie wskazanej cechy określ gatunek i rodzaj literacki. Podaj przykład utworu literackiego oraz imię i nazwisko autora. Wskaż epokę. (p. 8)

Cecha	Gatunek literacki	Rodzaj literacki	Utwór literacki, autor, epoka
Utwór składający się z 14 wersów, w którym 2	sonet	liryka	„Sonety krymskie“ Adam Mickiewicz, romantyzm

pierwsze zwrotki po 4 wersy zawierają opis, dwie następne po trzy wersy zawierają refleksje.			
Uroczysta odmiana pieśni, zwykle wyrażająca uczucia zbiorowości lub podmiotu lirycznego, wypowiadającego się na tematy moralne, osobiste.	hymn	liryka	„Hymn. (Smutno mi, Boże!)“ Juliusz Słowacki, romantyzm
Krótki utwór jednowątkowy z ograniczoną liczbą postaci, o wyrazistym punkcie kulminacyjnym, zakończony puentą.	nowela	epika	„Latarnik“ Henryk Sienkiewicz, pozytywizm
Obszerny utwór z rozbudowanym opisem świata przedstawionego, wielością postaci oraz złożoną fabułą.	powieść	epika	„Nad Niemnem“ Eliza Orzeszkowa, pozytywizm
Utwór o treści pogodnej, mający na celu rozbawienie widzów poprzez przedstawienie zabawnych sytuacji, intryg, postaci.	komedia	dramat	„Świętoszek“ Molier, barok
Utwór, w którym są przedstawione dzieje bohaterów skazanych na klęskę, uwikłanych w konflikt racji niedających się pogodzić, między którymi nie można dokonać wyboru.	tragedia	dramat	„Hamlet“ William Szekspir, renesans
Gatunek mieszany, w którym opowiada się o niezwykłych wydarzeniach, mogą występować dwa światy: realny i fantastyczny.	ballada	-----	„Ballady i romanse“ Adam Mickiewicz, romantyzm
Gatunek synkretyczny, za pomocą którego można wyrazić krytyczny stosunek do niepożądanych społecznie cech, polityki, obyczajów w sposób przyśmiewczy, karykaturalny.	satyra	-----	„Świat zepsuty“ Ignacy Krasicki, oświecenie

Ćwiczenie 3. Przeczytaj fragmenty utworów i ustal, do którego rodzaju literackiego należy każdy z nich. Uzasadnij w formie zwięzłego tekstu (2-3 zdania), odwołując się do treści fragmentu oraz używając odpowiednich terminów: liryka, epika, dramat, narrator, bohater, podmiot liryczny, osoba mówiąca, tekst główny, tekst poboczny. (p. 9)

Tekst 1: Rozmowa nad stawem

Judym długo milczał, obojętnie patrząc na chłopów unurzanych w błocie, bosych, bez ubrania, którzy pchali przed sobą puste taczki.

Wszystko kipiało w nim i przewracało się do góry nogami. [...]

Rzekł wreszcie, pasując się ze sobą, żeby ani jeden dreszcz muskułu nie zdradzał wzruszenia:

- Co to panowie robią tutaj? Czy można zapytać?
- Jak kolega widzi – rzekł dyrektor, troszkę blady.
- Tak, widzieć widzę, ale wyznaję, że nie rozumiem.
- Wozić teraz nie można, więc Krzywosąd wymywa staw wodą. [...]

S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*

Fragment utworu S. Żeromskiego „Ludzie bezdomni“ należy do **epiki**, ponieważ **narrator** trzecioosobowy przedstawia wydarzenia, które miały miejsce nad stawem. **Bohaterami** tego zdarzenia są dyrektor sanatorium, Judym oraz chłopci

II. Dziełem ponadczasowym epoki renesansu jest dramat „Hamlet“ W. Szekspira, ponieważ autor pisze o ludzkich uczuciach, pragnieniach i wątpliwościach. O tym, że trudno jednoznacznie ocenić postępowanie człowieka, np. Hamleta względem Ofelii

Tekst 2: Rozmowa człowieka z kamieniem

Pukam do drzwi kamienia.

– To ja, wpuść mnie.

Chcę wejść do twego wnętrza,

Rozejrzeć dokoła,

Nabrać ciebie jak tchu.

– Odejdź – mówi kamień. –

Jestem szczelnie zamknięty.

Nawet rozbite na części

Będziemy szczelnie zamknięte.

Nawet starte na piasek

Nie wpuszczimy nikogo. [...]

W. Szymborska, *Rozmowa z kamieniem*

Fragment utworu W. Szymborskiej „Rozmowa z kamieniem“ należy do **liryki**, ponieważ występuje **podmiot liryczny**, który prowadzi dialog z kamieniem. **Osoba mówiąca** w wierszu chce dostać się do jego wnętrza, jednak kamień się nie zgadza.

Tekst 3: Rozmowa Chochoła z Jaśkiem

Chochoł

(w takt się chyla a przygrywa)

Miałeś, chamie, złoty róg,
miałeś, chamie, czapkę z piór:
czapkę wichur niesie,
róg huk po lesie,
ostał ci sie ino sznur,
ostał ci sie ino sznur.
(Kogut pieje).

Jasiek

(jakby tknięty, przytomniejąc)

Jezu! Jezu! zapiął kur! – –
Hej, hej, bracia, chycie koni!
chycie broni, chycie broni!!
Czeka was WAWELSKI DWÓR!!!!

Chochoł

(w takt się chyla a przygrywa)

Ostał ci sie ino sznur.

Miałeś, chamie, złoty róg,

Jasiek

(aż ochryply od krzyku)

S. Wyspiański, *Wesele*

Fragment utworu S. Wyspiańskiego „Wesele“ należy do **dramatu**, ponieważ nie ma narratora, ale w **tekście głównym** i **tekście pobocznym** znajduje się informacja o zachowaniu się i rozważaniach bohaterów. Dowiadujemy się dzięki Chochołowi, że Jasiek zgubił złoty róg i czapkę z piór. O świcie jeszcze raz próbuje zwołać naród do walki, ale jemu się nie udaje.

Ćwiczenie 4. Przeczytaj uważnie tematy rozprawek. Wyróżnij słownictwo specjalistyczne. Zaproponuj do każdego tematu dwa utwory literackie z listy lektur obowiązkowych i uzasadnij swój wybór w formie 1-2 zdań. **(p. 10)**

<p>Lista lektur obowiązkowych: Sofokles „Antygona”, W. Szekspir „Hamlet”, A. Mickiewicz „Dziady, cz. III”, A. Mickiewicz „Pan Tadeusz”, E. Orzeszkowa „Nad Niemnem”, B. Prus „Lalka”, S. Wyspiański „Wesele”, S. Żeromski „Ludzie bezdomni”, Z. Nałkowska „Granica”, T. Borowski (opowiadania do wyboru), Cz. Miłosz „Dolina Issy”, A. Camus „Dżuma”, S. Mrożek „Tango”, O. Tokarczuk „Prawiek i inne czasy”.</p>
--

1. **Bohaterowie powieści** wobec ważnych wyborów życiowych. Przedstaw ich losy i oceń ich postępowanie.

I. Justyna Orzelska, bohaterka powieści „Nad Niemnem“ E. Orzeszkowej, musiała zdecydować: założyć rodzinę z Teofilem Różycem czy Janem Bohatrowiczem.

II. Tomasz Judym, bohater powieści „Ludzie bezdomni“ S. Żeromskiego, stanął przed ważnym wyborem życiowym: założyć rodzinę z Joanną Podborską czy dążyć do realizacji swoich celów społecznych.

2. **Dramaty**, które nigdy nie tracą na aktualności. Na czym polega ponadczasowość wybranych przez Ciebie **utworów dramatycznych**?

I. „Antygona“ Sofoklesa jest przykładem tragedii antycznej, która nigdy nie straci na aktualności, ponieważ autor ukazuje ludzkie konflikty i motywy postępowania. A mianowicie, konflikt między Kreonem, który kieruje się prawami ludzkimi i Antygoną, która swoje postępowanie podporządkowuje prawu boskiemu.

II. Dziełem ponadczasowym epoki renesansu jest dramat „Hamlet“ W. Szekspira, ponieważ autor pisze o ludzkich uczuciach, pragnieniach i wątpliwościach. O tym, że trudno jednoznacznie ocenić postępowanie człowieka, np. Hamleta względem Ofelii.

Ćwiczenie 5. Przeczytaj uważnie wiersz K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna“ oraz podkreśl słownictwo specjalistyczne, którego użyjesz, pisząc interpretację tego wiersza. (8 p.)

Słownictwo specjalistyczne: **podmiot liryczny**, monolog liryczny, **bohater liryczny**, tekst główny, **obrazy poetyckie**, narrator, **wyliczenie**, liryka zwrotu do adresata, **liryka miłosna**, sonet, **wiersz stychiczny**, liryka autotematyczna, **rym parzysty**, np. **ładnie-spadnie**, **anafora**.

Rozmowa liryczna

- Powiedz mi jak mnie kochasz.
- Powiem.
- Więc?
- Kocham cię w słońcu. I przy blasku świateł.
Kocham cię w kapeluszu i w berecie.
W wielkim wietrze na szosie, i na koncercie.
W bzach i w brzoźkach, i w malinach, i w klonach.
I gdy śpisz. I gdy pracujesz skupiona.
I gdy jajko rozłukujesz ładnie -
nawet wtedy, gdy ci łyżka spadnie.
W taksówce. I w samochodzie. Bez wyjątku.
I na końcu ulicy. I na początku.
I gdy włosy grzebieniem rozdzielisz.
W niebezpieczeństwie. I na karuzeli.
W morzu. W górach. W kaloszach. I boso.
Dzisiaj. Wczoraj. I jutro. Dniem i nocą.
I wiosną, kiedy jaskółka przylata.
- A latem jak mnie kochasz?
- Jak treść lata.
- A jesienią, gdy chmurki i humorki?
- Nawet wtedy, gdy gubisz parasolki.
- A gdy zima posrebrzy ramy okien?
- Zimą kocham cię jak wesoły ogień.
Blisko przy twoim sercu. Koło niego.

A za oknami śnieg. Wrony na śniegu.

K. I. Gałczyński, *Rozmowa liryczna*

Ćwiczenie 6. Przeczytaj uważnie tematy rozprawek. Zastanów się, przy jakim temacie i dlaczego warto powołać się na utwór K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna“. Uzasadnij swój wybór w formie 2-3 zdań. (p. 3)

I. Niezgoda na istniejące w świecie zło – miernikiem naszego człowieczeństwa. Rozwiń tę myśl, odwołując się do wybranych utworów literackich.

II. Uczucia, przeżycia i refleksje tematem utworów lirycznych. Rozważ zagadnienie, odwołując się do twórczości 2-3 poetów.

III. Poetyckie manifesty dwu pokoleń młodzieży – „Oda do młodości” A. Mickiewicza i „Do młodych” A. Asnyka. Omów zagadnienie na podstawie wskazanych utworów.

Przy temacie „Uczucia, przeżycia i refleksje tematem utworów lirycznych. Rozważ zagadnienie, odwołując się do twórczości 2-3 poetów. “ warto odwołać się do utworu K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna“, aby ukazać uczucie miłości do drugiej osoby. To uczucie wywołuje chęć stałego przebywania z nią i uszczęśliwiania jej, nie zważając na pogodę i złe chwile.

Ocena karty pracy

Ćwiczenie 1.	3
Ćwiczenie 2.	8
Ćwiczenie 3.	9
Ćwiczenie 4.	10
Ćwiczenie 5.	8
Ćwiczenie 6.	3
	41 p.

Priedas F1

Uzupełnij tabelę: Rodzaje i gatunki literackie

Rodzaje literackie	Cechy rodzaju literackiego (3)	Gatunki (3)	Utwory literackie, autorzy, epoki (3)
liryka			
epika			
dramat			
Gatunki synkretyczne (mają cechę więcej niż jednego gatunku)			
-----	-----		

Parengė Ana Jasinska